

Uwarunkowania i regulacje prawne **POSZUKIWANIA OSÓB ZAGINIONYCH**

Wprowadzenie

dr Mirosław J. Bednarski
ORCID 0000-0001-6843-4487

Właściwy, kompatybilny proces legislacyjny stanowi gwarancję stabilnego prawa i funkcjonowania państwa jako organizacji zapewniającej szeroko rozumiane bezpieczeństwo. Niniejszy artykuł ma na celu wyjaśnienie, że efektywne poszukiwanie osób zaginionych uwarunkowane jest stosowaniem właściwych procedur wynikających z regulacji prawnych obejmujących działania służb zobligowanych do poszukiwań zakresem swoich obowiązków. Wynikiem właściwej korelacji pomiędzy legislacją, prawem i bezpieczeństwem jest zapewnienie poczucia bezpieczeństwa jednostki również w zakresie skutecznie realizowanego procesu poszukiwania osób zaginionych.

Niezależnie od przyczyn zaginięcia osoby jest to zawsze traumatyczne przeżycie dla osób najbliższych. Zdarzenie to podważa stabilność ładu społecznego oraz poczucie bezpieczeństwa. Każdy z nas ma nadzieję, że w przypadku naszego zaginięcia organy do tego powołane rozpoczną działania zmierzające do naszego odnalezienia. Jest to element poczucia bezpieczeństwa, jakim jednostka darzy państwo, które jest zobligowane przepisami prawa do zapewnienia bezpieczeństwa. Z punktu widzenia obywatela nakłady ponoszone przez państwo, związane z poszukiwaniem osoby zaginionej, są mało istotne. Powszechnie oczekujemy, że działania poszukiwawcze zostaną podjęte bezzwłocznie i będą skuteczne. Trudna i w zasadzie nie do zaakceptowania dla osób dotkniętych problemem zaginięcia jest argumentacja administracji co do podjęcia działań poszukiwawczych nie natychmiast, lecz po dokonaniu wstępnych proceduralnych czynności. W roku 2022 zarejestrowano w Polsce około 14 tys. zgłoszeń o zaginięciach. W poprzednich latach rejestrowano średnio 16 tys. zgłoszeń. Problem zaginięcia dotyczy osób w każdym wieku, każdej grupy społecznej, zawodowej, mieszkańców miast i wsi, z terenu Polski i poza jej granicami¹. Powszechne jest przekonanie, że problem zaginięć dotyczy wąskiej grupy społecznej. Tymczasem, wbrew pozorom, zjawisko to jest dosyć powszechne, a problem zaginięcia bliskiej osoby może dotknąć każdego². W przypadku nastolatków są to najczęściej

ucieczki z domów, chęć przeżycia przygody, konflikty z rodzicami czy rówieśnikami. Osoby dorosłe giną w sytuacji kryzysowej w ich życiu (kłopoty finansowe, rodzinne i zawodowe), niekiedy przyczyną jest choroba psychiczna czy somatyczna, depresja, nieszczęśliwy wypadek. Osoby starsze wychodzą z domu i nie potrafią do niego wrócić, np. z powodu zaniku pamięci, depresji czy chorób o podłożu psychosomatycznym. Część zaginionych świadomie decyduje się na zerwanie kontaktu z rodziną, niekiedy podejmuje decyzję o popełnieniu samobójstwa. Zaginionymi to także ofiary przestępstw, w tym uprowadzeń, zabójstw czy pobić³.

Skuteczność prowadzonych działań poszukiwawczych musi być oparta na przejrzystym i ujednoliconym systemie norm prawnych, pozwalającym na bezbłędną koordynację działań wszystkich służb, które zakresem swoich obowiązków są zobligowane do uczestnictwa w procesie poszukiwania osób zaginionych.

Stanowienie norm prawnych jest procesem precyzyjnym, wymagającym specjalnej dbałości ze strony prawodawców. Istotne są zatem koncepcje dotyczące samego procesu legislacyjnego, które wskazują, jakie wartości powinny podlegać ochronie i jakie normy nie powinny być stanowione. Z punktu widzenia prawidłowego prawodawstwa, a co za tym idzie – dobrego prawa kształtującego bezpieczeństwo jednostki, społeczeństwa i państwa, aktualne są wciąż zasady legislacji

przedstawione przez filozofa prawa Lona Luvoisa Fullera. Zasadą niezbędną dla dobrej legislacji, według tego teoretyka, jest postulat ogólności prawa rozumiany jako wymóg, aby stanowione normy były na tyle ogólne, by móc je dostosować do wielu stanów faktycznych. Incydentalność prawa stanowionego powinna zostać ograniczona do minimum. Norma prawna winna być ogłoszona i oddziaływać na przyszłość przy obowiązującym zakazie retroaktywności prawa. Kolejnymi zasadami są jasność – przejrzystość prawa i jego niesprzeczność oraz postulat, aby norma prawna była możliwa do spełnienia (możliwa do realizacji)⁴. Podstawową zasadą wymienianą przez L.L. Fullera jest stabilność prawa. To ona powoduje wzrost zaufania obywateli do prawa, poczucie stabilizacji, a co za tym idzie bezpieczeństwa. Tak realizowana legislacja i wynikające z niej prawo stanowi wyznacznik akceptowalnych zachowań i jednocześnie zakreśla granice przysługującej każdemu wolności, harmonizuje życie jednostek i społeczności ludzkich w ramach organizacji państwowej, określa sposób jej organizacji i działania. Ukierunkowuje jednostkę prospołecznie i propaństwowo, wskazując jej właściwy kierunek postępowania w życiu społecznym. Jest to możliwe tylko wtedy, kiedy normy prawne są jednoznacznie interpretowane, konsekwentnie stosowane i trwałe⁵.

W Polsce nie wydano aktu prawnego powszechnie obowiązującego w formie ustawy lub rozporządzenia, które regulowałyby całościowo problematykę prawną dotyczącą zaginięć, a tym samym nie zdefiniowano powszechnie obowiązującej, legalnej definicji osoby zaginionej. Legislacja w uregulowaniu zjawiska zaginięcia osób wiąże się z problematyką i pojęciami bezpieczeństwa i prawa.

Bezpieczeństwo i prawo to dwie kategorie – dziedziny oddziałujące w sposób istotny na życie jednostki, społeczeństwa i państwa. Analizowanie ich wpływu wymaga zdefiniowania tych pojęć, zwłaszcza w przypadku próby zbadania ich wzajemnych korelacji. Przedstawiany wątek zawiera punkt widzenia, w którym zakłada się jednokierunkowość wskazującą, iż prawo oddziałuje jedynie jednostronnie na bezpieczeństwo. Założenie to w istocie jest mylne, ponieważ oddziaływanie prawa na bezpieczeństwo występuje poprzez jego tworzenie, stosowanie, interpretację, ale również bezpieczeństwo w swoim szerokim zakresie wpływa na wyżej wymienioną triadę poprzez wymuszanie na decydentach stosownych działań z zakresu prawa, zabezpieczających funkcjonowanie bezpieczeństwa. Jest to więc działanie dwukierunkowe. Waga tej wzajemnej korelacji, współistnienia wynika z istoty funkcjonowania współczesnego świata i roli w nim państwa jako organizacji mającej zabezpieczyć życie społeczne i życie jednostki⁶.

Wskazanie problematyki wzajemnych oddziaływań prawa i bezpieczeństwa daje asumpt do głębszego przeanalizowania wpływu tych relacji na skuteczność rozwiązań prawnych dotyczących poszukiwania osób zaginionych. Termin prawo jest wieloznaczny, a rozważania nad istotą prawa od najdawniejszych czasów związane są z przekonaniem o potrzebie istnienia ładu społecznego⁷ oraz tym, że jakakolwiek forma państwa ma ten ład zapewnić. Współcześnie prawo pojmowane jest jako zespół reguł ustanowionych bądź uznanych przez odpowiednie organy państwa, popartych przymusem państwowym. Realne obowiązywanie prawa uzależnione jest od społecznego przyzwolenia dla prawa, czyli gotowości jednostki i społeczeństwa do jego przestrzegania, co wynika z normatywności i perswazyjnej roli prawa. Prawem są normy

zachowania, które dyscyplinują jednostki, by postępowały w określony sposób. W najszerszym rozumieniu prawo to zespół norm ustanowionych lub uznanych przez państwo, odnoszących się do zachowania jego adresatów. Państwo jest kreatorem prawa, tzn. państwo tworzy prawo lub uznaje normy społeczne (np. moralne, zwyczajowe) za obowiązujące, w konsekwencji przekształcając je w normy prawne. Tworząc i stosując prawo, państwo działa w ramach władzy politycznej, a więc państwo stoi na straży stworzonych przez siebie lub uznanych norm postępowania, a dla ich zabezpieczenia dysponuje rozbudowanym aparatem władzy⁸.

Bezpieczeństwo jest terminem interdyscyplinarnym. Badaniem problematyki bezpieczeństwa zajmuje się wiele dziedzin nauki, co w konsekwencji powoduje niedookreśloność tego pojęcia, gdyż każda dziedzina nauki zajmuje się różnymi aspektami bezpieczeństwa. Należy rozróżnić trzy zasadnicze podmioty, dla których istotne jest zapewnienie bezpieczeństwa. Człowiek, społeczeństwo, państwo. Podmioty te są ze sobą połączone i nierozłączne oraz stale wchodzą ze sobą w interakcje, a poprzez wzajemną relację tworzą przestrzeń bezpieczeństwa. W zależności od podmiotu samo pojęcie bezpieczeństwa nabiera różnej treści, niemniej cechą wspólną jest poczucie braku zagrożenia. Bezpieczeństwo, zgodnie z powszechnym rozumieniem tego terminu, od dawna utożsamiane jest z warunkiem zapewniającym pewność istnienia i przetrwania. Bezpieczeństwo – ujmowane w sensie uniwersalnym – należy wiązać ze stanem niezakłóconego funkcjonowania państwa, związanym z bezpieczeństwem jego organów oraz stabilnością życia społecznego, wynikającą z bezpieczeństwa osobistego i bezpieczeństwa egzystencji jego obywateli⁹. Strzegą go wyspecjalizowane instytucje państwa oraz prawo. Bezpieczeństwo osobiste jest odzwierciedleniem stosunków społecznych, obowiązującego systemu prawnego oraz stopnia gotowości państwa do chronienia interesów jednostki. Te czynniki zawsze decydowały o pozycji jednostki w państwie i o stopniu współpracy jednostki z państwem. Duży stopień złożoności i materialna rozległość tak rozumianego pojęcia bezpieczeństwa powoduje, że należy je rozpatrywać w trzech wymiarach – instytucjonalnym, normatywnym i funkcjonalnym¹⁰. Wymiar instytucjonalny obejmuje struktury władzy publicznej. Wymiar normatywny to akty, normy i przepisy prawne regulujące sferę bezpieczeństwa wewnętrznego w ujęciu przedmiotowym. Wymiar funkcjonalny jest syntezą dwóch poprzednich. Jego istotą bowiem jest sposób wprowadzania w życie regulacji dotyczących bezpieczeństwa wewnętrznego przez odpowiednie instytucje publiczne. Rozwój zarówno prawa, jak i aparatu władzy publicznej, przy narastających powinnościach państwa, powoduje stałą komplikację tego procesu. Niezależnie od teoretycznych rozważań dotyczących zdefiniowania pojęć bezpieczeństwa i prawa można stwierdzić, że na bezpieczeństwo w szeroko rozumianym pojęciu i na wszystkich jego płaszczyznach wpływa prawo jako narzędzie zapewnienia stabilizacji i poczucia pewności bytu podmiotów będących adresatami bezpieczeństwa. Państwo jako struktura mająca zapewnić bezpieczeństwo społeczne jednostki ludzkiej oddziałuje na ten stan poprzez tworzenie prawa. To na strukturach państwa spoczywa obowiązek diagnozy sytuacji – zagrożenia, podejmowanie działań profilaktycznych, wreszcie przeciwdziałanie sytuacjom zagrażającym bezpieczeństwu. Wymienione działania państwa realizowane są poprzez normy prawne, czyli prawo właściwie tworzone w oparciu o analizę stanu teraźniejszego

REGULACJE PRAWNE DOTYCZĄCE POSZUKIWAŃ

i przyszłego, dostosowujące narzędzia prawne do przewidywanych skutków oddziałujących na państwo, społeczeństwo i jednostkę. Prawo poprzez właściwy proces decyzyjny poprzedzony rzetelną analizą i poprawną legislacją prowadzi do poprawy i stabilizacji bezpieczeństwa, a niewłaściwe zastosowanie norm prawnych – do jego destabilizacji¹¹.

Wskazane wzajemne oddziaływanie bezpieczeństwa i prawa odnoszą się również do regulacji prawnej problematyki zaginięć.

Podstawowym aktem prawnym dotyczącym zaginięć jest zarządzenie nr 48 Komendanta Głównego Policji z dnia 28 czerwca 2018 r. w sprawie prowadzenia przez Policję poszukiwania osoby zaginionej oraz postępowania w przypadku ujawnienia osoby o nieustalonej tożsamości lub znalezienia nieznanego zwłok oraz szczątków ludzkich¹² (dalej zarządzenie 48 KGP). Uchyliło ono zarządzenie nr 124 Komendanta Głównego Policji z dnia 4 czerwca 2012 r. w sprawie prowadzenia przez Policję poszukiwania osób zaginionych oraz postępowania w przypadku ujawnienia osoby o nieustalonej tożsamości lub znalezienia nieznanego zwłok oraz szczątków ludzkich¹³. Policja powołana jest do ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz do utrzymywania bezpieczeństwa i porządku publicznego. Ten ogólnie sformułowany cel znajduje swoje odzwierciedlenie w katalogu zadań wymienionych w ustawie o Policji¹⁴. Założeniem ustawy była próba całościowego uregulowania kwestii dotyczących Policji i policjantów. Z jednej strony zawarto unormowania z zakresu organizacji i funkcjonowania Policji jako organu administracji państwowej realizującego zadania w dziedzinie ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego. Z drugiej zaś rozstrzygnięto o statusie służbowym policjanta, jego prawach i obowiązkach¹⁵.

Prowadzenie spraw związanych z poszukiwaniem osób zostało wymienione w art. 14 ust. 1 pkt 3 ustawy o Policji wskazującym, że do zadań Policji należą poszukiwania osób, które na skutek wystąpienia zdarzenia uniemożliwiającego ustalenie miejsca ich pobytu należy odnaleźć w celu zapewnienia ochrony ich życia, zdrowia lub wolności, zwanych dalej osobami zaginionymi. Powyższy zapis jest podstawą ustawową dalszych przepisów związanych z problematyką zaginięć. Z treści art. 14 ustawy o Policji wynika, że ustawodawca uznał za istotną, z punktu widzenia zadań Policji w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa, problematykę osób zaginionych. Policja w celu realizacji tego zadania może korzystać z danych o osobie, w tym również w formie zapisu elektronicznego, uzyskanych przez inne organy, służby i instytucje państwowe w wyniku wykonywania czynności operacyjno-rozpoznawczych oraz przetwarzać je bez wiedzy i zgody osoby, której dane te dotyczą. Policja może również, w zakresie koniecznym do wykonywania jej ustawowych zadań, korzystać z informacji kryminalnej zgromadzonej w Krajowym Centrum Informacji Kryminalnych oraz baz danych, jak też dokonywać ustaleń o charakterze telekomunikacyjnym, pocztowym i internetowym.

Poszukiwania osób zaginionych stanowią formę pracy operacyjnej, na którą składają się czynności operacyjno-rozpoznawcze, dochodzeniowo-śledcze i administracyjno-porządkowe¹⁶.

Regulacja prawna Komendanta Głównego Policji z 2018 r. dotycząca zaginięć w § 1 określiła zakres przedmiotowy zarządzenia, stwierdzając, że zarządzenie określa metody i formy wykonywania zadań przez Policję w zakresie prowadzenia poszukiwania osoby zaginionej oraz postępowania

w przypadku ujawnienia osoby o nieustalonej tożsamości lub znalezienia nieznanego zwłok oraz szczątków ludzkich. Wprowadzono zmiany w zdefiniowaniu zaginięcia osoby. Zgodnie z zarządzeniem 48 KGP wyrażenie „zaginięcie osoby” oznacza zaistnienie zdarzenia uniemożliwiającego ustalenie miejsca pobytu osoby fizycznej, wymagające jej odnalezienia albo udzielenia pomocy w celu zapewnienia ochrony życia, zdrowia lub wolności. Zdefiniowano również pojęcie osoby zaginionej, uznając, że jest to osoba, którą na skutek zdarzenia uniemożliwiającego ustalenie miejsca jej pobytu należy odnaleźć w celu zapewnienia ochrony jej życia, zdrowia lub wolności. Zdefiniowanie osoby zaginionej jest *novum* w stosunku do uchylonego zarządzenia regulującego tę materię. Ponadto określono definicję osoby uprawnionej do zgłoszenia zaginięcia, uznając, że jest to każda osoba, która zawiadomiła Policję o zaginięciu osoby lub samowolnym oddaleniu się osoby małoletniej lub nieletniej, wskazując jednoznacznie okoliczności tego faktu. Zmiany te zmierzają we właściwym kierunku mającym na celu zwiększenie poczucia bezpieczeństwa jednostki i zaangażowania społecznego w poszukiwaniu osób zaginionych. Poziom poszukiwań osób zaginionych i ich intensywność prawodawca określił jako stopień określający niezwłoczność i zakres podjęcia czynności poszukiwawczych w zależności od stwierdzonego ryzyka wystąpienia zagrożenia dla życia, zdrowia lub wolności osoby zaginionej. Zarządzenie 48 KGP wyznacza trzy poziomy, przypisując jednocześnie każdemu z nich przykłady. Poziom pierwszy dotyczy osoby, której zaginięcie związane jest z realnym, bezpośrednim występowaniem zagrożenia dla jej życia, zdrowia lub wolności, dla którego ratowania wymagane jest bezpośrednio natychmiastowe podjęcie czynności poszukiwawczych z zaangażowaniem znacznych sił i środków ze strony Policji. Poziom drugi dotyczy osoby, której zaginięcie związane jest z uzasadnionym podejrzeniem wystąpienia ryzyka zagrożenia dla jej życia, zdrowia lub wolności, a trzeci dotyczy osoby, której zaginięcie nie jest związane z bezpośrednim oraz uzasadnionym zagrożeniem dla jej życia, zdrowia lub wolności. Wydzielono również poszukiwania opiekuńcze i porwania rodzicielskie. Podane w zarządzeniu 48 KGP dla każdego poziomu przykłady ułatwiają przyjmującemu zgłoszenie o zaginięciu klasyfikację do poszczególnego poziomu poszukiwań. Decydenci rozwiązań prawnych przyjęli zasadę, że każda osoba może zgłosić zaginięcie oraz że poszukiwaniami objęte są wszystkie zgłoszone do poszukiwań osoby. Nie funkcjonuje co do zasady żadne ograniczenie w tym zakresie, różnicowana natomiast jest intensywność prowadzonych poszukiwań w zależności od zakwalifikowania zdarzenia do poziomu poszukiwań. Przyjęcie tego rozwiązania bez tzw. wstępnej selekcji – uzasadnienia wniosku o wszczęcie poszukiwań – nakłada na organy prowadzące działania poszukiwawcze wzmoczenie działań, pracy i nakładu środków. Mimo kosztów osobowych i materialnych, zdaniem autora, przyjęta koncepcja jest słuszna. Zapewnia obywatelowi poczucie bezpieczeństwa nie tylko z punktu widzenia zgłaszającego, ale również poszukiwanego. Świadomość obywatela, że będąc w sytuacji tego wymagającej, będzie poszukiwany, jest adekwatna do nakładów ponoszonych przez państwo. Argumentacja niektórych autorów postulujących wstępną selekcję zgłoszeń i wprowadzenie odpowiedzialności karnej za „fałszywe” zgłoszenie zaginięcia jest sprzeczna z zasadami demokratycznego państwa dbającego o swoich obywateli,

a obawa, że zgłoszenie może być przedwczesne lub „fałszywe”, może spowodować, że wszczęcie poszukiwań będzie spóźnione lub już bezcelowe. Również niezadowolenie z nieprecyzyjnego dookreślenia poziomu poszukiwań wydaje się nietrafne. Prawodawca przypisał w akcie prawnym do każdego poziomu przykłady zdarzeń dla niego adekwatnych. Lista ta może być tylko przykładowa, a jedynie właściwe szkolenia osób decydujących o przypisaniu zdarzenia do danego poziomu mogą poprawić funkcjonowanie zapisów prawnych. Zastosowanie nieostrego przepisu daje więcej możliwości do dopasowania go do stanu faktycznego. Użycie pojęć znaczeniowo nieostrych, otwartych i typologicznych pozwala na elastyczne stosowanie prawa, dostosowanie ich treści do zmieniającej się sytuacji, a tym samym na względną stabilność obowiązującego prawa. Jest to niejako kompromisowe rozstrzygnięcie między wartością porządku prawnego a wymuszoną przez praktykę koniecznością elastyczności i adekwatności rozwiązań normatywnych¹⁷.

Stopień poziomu poszukiwań określa policjant sporządzający zawiadomienie o zaginięciu osoby, po dokonaniu analizy i oceny podanych w nim faktów i okoliczności, a następnie zatwierdza go kierownik jednostki Policji, a w przypadku jego nieobecności – dyżurny jednostki Policji, w której przyjęto zawiadomienie o zaginięciu osoby. Jeżeli zawiadomienie o zaginięciu osoby, pod nieobecność kierownika jednostki Policji, sporządził dyżurny jednostki Policji, określony przez niego poziom poszukiwań nie wymaga zatwierdzenia¹⁸. W zarządzeniu 48 KGP przewidziano możliwość zmiany poziomu poszukiwań. Zmiana poziomu poszukiwania wymaga sporządzenia zaakceptowanej przez kierownika jednostki Policji lub osoby przez niego upoważnionej notatki służbowej zawierającej uzasadnienie takiej zmiany. Również jednostka Policji, która zgodnie z właściwością miejscową przejęła sprawę poszukiwania osoby zaginionej do prowadzenia, po dokonaniu analizy sprawy ma możliwość zmiany poziomu poszukiwania określonego przez jednostkę Policji przyjmującą zawiadomienie o zaginięciu osoby¹⁹. Właściwość miejscowa do prowadzenia poszukiwania osoby zaginionej została uregulowana poprzez wskazanie jednostki Policji, na której obszarze osoba zaginiona posiadała miejsce zamieszkania. Miejscem tym jest miejscowość, w której osoba ta przebywała z zamiarem stałego pobytu²⁰. O miejscu zamieszkania decydują dwa czynniki, które muszą występować łącznie. Czynnikiem zewnętrznym, czyli fizyczne przebywanie osoby w danym miejscu, oraz czynnikiem wewnętrznym, czyli wola przebywania osoby w tym miejscu. Zarządzenie 48 KGP doprecyzowuje miejsce zamieszkania, uznając, że jest to miejscowość, w której osoba przebywała przed zaginięciem, gdzie znajdował się ośrodek jej codziennego życia oraz gromadzenia rzeczy osobistych lub materialnych, nie zmieniająca się wskutek dłuższego lub krótszego oddalenia się z niej²¹. W przypadku trudności z ustaleniem miejsca zamieszkania właściwą jednostką jest ta, na której terenie osoba zaginiona posiadała adres zameldowania na pobyt stały lub czasowy. W dalszej kolejności właściwość miejscową jednostki Policji ustala się według miejsca zaginięcia, ustalonego i jednoznacznie potwierdzonego na podstawie uzyskanych informacji, w którym osoba zaginiona przebywała bezpośrednio przed zaginięciem. Jednostka Policji, która przyjęła zawiadomienie o zaginięciu osoby oraz dokonała rejestracji informacji, jest zobowiązana do wykonywania czynności poszukiwawczych zgodnie z przyjętą kwalifikacją poszukiwań do czasu przejścia sprawy

poszukiwania osoby zaginionej do prowadzenia przez inną jednostkę Policji²². Istotnym elementem gwarancyjnym jest potwierdzenie przyjęcia zawiadomienia o zaginięciu osoby. Potwierdzenie podpisuje kierownik jednostki Policji lub dyżurny jednostki i wydaje je osobie uprawnionej składającej zawiadomienie o zaginięciu osoby. Zawiadomienie o zaginięciu osoby przyjmuje się od osoby uprawnionej bezpośrednio po otrzymaniu takiej informacji. Do przyjęcia zawiadomienia o zaginięciu osoby jest zobowiązany dyżurny jednostki Policji lub wyznaczony przez niego policjant. Dopełnieniem powyższych regulacji jest zobowiązanie każdego pełniącego służbę policjanta, do którego zgłosi się osoba uprawniona, do:

- przyjęcia od osoby uprawnionej informacji o zaginięciu osoby;
- niezwłocznego przekazania informacji o zaginięciu osoby do dyżurnego najbliższej jednostki Policji oraz podjęcia zarządzonych przez niego czynności;
- sporządzenia notatki służbowej z wykonanych czynności i przekazania jej dyżurnemu jednostki Policji²³.

Poszukiwania osób zaginionych prowadzą wyznaczeni przez kierownika jednostki Policji policjanci komórek organizacyjnych służby kryminalnej. Funkcjonariusz prowadzący czynności poszukiwawcze jest zobligowany utrzymywać niezbędny kontakt z osobą uprawnioną oraz udzielać jej dozwolonych prawem informacji o stanie i przebiegu poszukiwania osoby zaginionej²⁴.

W przypadku kiedy z treści uzyskanej informacji o zaginięciu osoby wynika, iż mogła ona zostać uprowadzona lub pozbawiona wolności w celu wymuszenia okupu, odstępuje się od przyjęcia zawiadomienia o zaginięciu osoby, a dalsze czynności wykonuje właściwa komórka służby śledczej. Dla właściwego prowadzenia sprawy poszukiwawczej prawodawca zobligował przyjmującego zawiadomienie o zaginięciu osoby do ustalenia w szczególności:

- pełnych danych personalnych osoby zaginionej;
- cech wyglądu zewnętrznego z uwzględnieniem znaków szczególnych;
- opisu ubioru z uwzględnieniem znaków lub cech szczególnych poszczególnych elementów;
- opisu przedmiotów posiadanych w czasie zaginięcia, w tym numeru telefonu komórkowego osoby zaginionej;
- miejsca i okoliczności zaginięcia;
- informacji o stanie zdrowia osoby zaginionej, w tym danych dotyczących upośledzeń fizycznych oraz psychicznych, o nałogach oraz charakterze nawyków i skłonności, z uwzględnieniem prób samobójczych oraz innych zagrożeń dla bezpieczeństwa własnego i innych osób;
- rodzaju, czasu trwania i skutków poprzednich oddaleń z miejsca pobytu;
- prawdopodobnej przyczyny zaginięcia, w kontekście sytuacji rodzinnej, zawodowej, konfliktów, wypowiedzi, pozostawionych listów;
- adresów osób i instytucji, do których mogła udać się osoba zaginiona;
- rodzaju i zakresu czynności poszukiwawczych podjętych dotychczas przez rodzinę, znajomych lub podmioty pozapolicyjne;
- informacji dotyczących opiekuna prawnego osoby zaginionej, w szczególności danych kontaktowych;
- jeżeli to możliwe, informacji dotyczącej osoby uprawnionej do odbioru osoby zaginionej w przypadku wystąpienia takiej konieczności;

REGULACJE PRAWNE DOTYCZĄCE POSZUKIWAŃ

- nazwy kont internetowych portali społecznościowych, do których osoba zaginiona należała;
- kryteriów umożliwiających uruchomienie Child Alert;
- informacji dotyczących posiadanych przez osobę zaginioną kont bankowych i kart płatniczych²⁵.

Do zawiadomienia powinna być dołączona również fotografia osoby zaginionej. Niezmiernie istotnym narzędziem poszukiwań osób w przypadku, gdy na podstawie uzyskanych informacji zachodzi uzasadnione podejrzenie, że zaginiona osoba małego jest ofiarą przestępstwa związanego z pozbawieniem wolności lub jej życie, zdrowie jest bezpośrednio zagrożone, jest system Child Alert²⁶. Alarm ten może zostać uruchomiony na każdym etapie prowadzonych poszukiwań, jeśli łącznie spełnione zostaną następujące przesłanki:

- osoba zaginiona w chwili zaginięcia nie ukończyła 18. roku życia;
- istnieje uzasadnione podejrzenie, że osoba małego jest ofiarą przestępstwa związanego z pozbawieniem wolności lub jej życie, zdrowie jest bezpośrednio zagrożone;
- uzyskano pisemną zgodę, której wzór stanowi załącznik nr 6 do zarządzenia, od rodzica albo opiekuna prawnego zaginionej osoby małoletniej na rozpowszechnienie komunikatu, a w przypadku braku możliwości nawiązania kontaktu z rodzicem albo opiekunem prawnym uzyskano zgodę sądu rodzinnego;
- z posiadanych przez Policję informacji wynika, że rozpowszechnienie komunikatu może w realny sposób przyczynić się do odnalezienia małoletniej osoby zaginionej;
- uzyskane informacje są wystarczające do sporządzenia komunikatu²⁷.

Alarm uruchamiany jest na czas 12 godzin liczony od momentu rozesłania komunikatu o zaginionej osobie małoletniej²⁸. System Child Alert stanowi wsparcie działań operacyjnych związanych z poszukiwaniem osoby małoletniej i umożliwia dotarcie informacji o zaginięciu do jak największego kręgu osób.

Postępowanie poszukiwawcze osoby zaginionej jest zakończone, gdy:

- odnaleziono osobę zaginioną lub jej zwłoki, przy czym przez odnalezienie osoby należy rozumieć nawiązanie z nią bezpośredniego osobistego kontaktu przez policjanta lub funkcjonariusza innych służb, a w przypadku odnalezienia osoby zaginionej za granicą nawiązanie z nią bezpośredniego osobistego kontaktu przez policjanta lub pracownika właściwego przedstawicielstwa dyplomatycznego Rzeczypospolitej Polskiej albo uzyskania od zagranicznych władz informacji o odnalezieniu osoby;
- ustalono miejsce pobytu osoby zaginionej;
- osoba zaginiona powróciła do miejsca zamieszkania;
- odnaleziona, pełnoletnia i nieubezpieczona osoba zaginiona nie wyraziła zgody na ujawnienie osobie uprawnionej swojego aktualnego miejsca pobytu oraz złożyła pisemne oświadczenie;
- osoba uprawniona, która zawiadomiła Policję o zaginięciu osoby, odwołała poszukiwania z uwagi na fakt nawiązania kontaktu z osobą zaginioną, a zgromadzone w sprawie informacje nie wskazują na potrzebę dalszego prowadzenia poszukiwań;
- ustalono, że poszukiwany obcokrajowiec opuścił terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz poinformowano o tym fakcie biuro KGP właściwe do koordynowania poszukiwań międzynarodowych;

- w ciągu 72 godzin od dokonania rejestracji poszukiwania osoby zaginionej w KSIP, stwierdzono błędne dokonanie rejestracji;
- stwierdzono na podstawie dokonanych sprawdzeń, iż zarejestrowana w KSIP osoba zaginiona nie istnieje, a jej dane osobowe są fikcyjne;
- uzyskano informacje o uznaniu przez sąd osoby zaginionej za zmarłą lub o stwierdzeniu przez sąd zgonu tej osoby;
- osoba zaginiona ukończyłaby 100 lat, a czynności poszukiwawcze prowadzone były przez okres co najmniej 10 lat;
- upłynęło co najmniej 25 lat od daty zakończenia czynności poszukiwawczych dotyczących osoby zaginionej i przekazania teczek poszukiwania do archiwum wraz z usunięciem informacji dotyczących osoby zaginionej z KSIP²⁹.

Zarządzenie nr 48 KGP reguluje także problematykę poszukiwania opiekuńczego, które prowadzi się w celu ustalenia miejsca pobytu osoby małoletniej lub nieletniej oraz zapewnienia jej opieki lub pieczy zastępczej albo umieszczenia w placówce wskazanej przez sąd rodzinny³⁰.

Dokumentami stanowiącymi podstawę prawną do wszczęcia poszukiwań opiekuńczych i rejestracji w KSIP są:

- decyzja sądu rodzinnego o umieszczeniu nieletniego w schronisku dla nieletnich, zakładzie poprawczym lub innej wskazanej placówce, zawierająca zlecenie lub polecenie wydane na podstawie ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich³¹;
- zawiadomienie o samowolnym oddaleniu się osoby nieletniej ze schroniska dla nieletnich lub zakładu poprawczego albo innej placówki, w której nieletni był umieszczony na mocy decyzji sądu rodzinnego, albo o niepowrocie nieletniego tam przebywającego z przepustki lub urlopu w wyznaczonym terminie;
- zawiadomienie o samowolnym oddaleniu się osoby małoletniej w wieku od 14 lat z domu rodzinnego, placówki opiekuńczo-wychowawczej, młodzieżowego ośrodka socjoterapii lub innej tego typu placówki zapewniającej pieczę zastępczą albo niepowracającej z przepustki do tych ośrodków i placówek³².

Przedstawienie w sposób skrótowy rozwiązań zastosowanych w zarządzeniu 48 KGP ma zasygnalizować rozwiązania prawne, organizacyjne i legislacyjne, które przyjęto w Polsce do unormowania problematyki poszukiwania osób zaginionych. Aktualnie obowiązujący przepis stanowi próbę uporządkowania procedur policyjnych w tak szerokiej i skomplikowanej dziedzinie, jaką są poszukiwania osób zaginionych. Zarządzenie jest sporządzone w sposób zgodny z zasadami prawidłowej legislacji, odpowiedni do rangi aktu prawnego. Jednym z czynników istotnie wpływających na szybkie i efektywne odnalezienie osoby zaginionej jest podjęcie właściwych działań, w tym natychmiastowe uruchomienie czynności poszukiwawczo-ratowniczych, i to nie tylko przez Policję, ale także inne podmioty, np. grupy poszukiwawczo-ratownicze³³. Obowiązujące zarządzenie 48 KGP nie daje prawnie takich możliwości. Ranga zarządzenia Komendanta Głównego Policji dotyczy Policji jako formacji i jest aktem wewnętrznym niewiążącym dla innych organów, struktur i instytucji. Wszelkie działania wykraczające poza zakres zadań Policji powinny być i są uzgadniane w drodze porozumień i negocjacji. Wydłuża to niewątpliwie proces poszukiwawczy osób zaginionych i może negatywnie wpływać na efektywność podjętych działań. Przyjęcie takiego rozwiązania budzi wątpliwości co do podstawowych zasad właściwej legislacji. Słusznym po-

stulatem w tej materii jest rozszerzenie podstawy ustawowej, tj. art. 14 ust. 1 pkt 3 ustawy o Policji, poszukiwania osób zaginionych o delegację ustawową dla Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji do wydania rozporządzenia regulującego tę problematykę. Rozporządzenie stanowi jedno ze źródeł prawa powszechnie obowiązującego i jest aktem wykonawczym w stosunku do ustawy. Rozporządzenie umożliwiłoby nałożenie obowiązków i uprawnień na podmioty, które obecnie na podstawie obowiązującego zarządzenia – wewnętrznego aktu prawnego Policji – uczestniczą w procesie poszukiwań jedynie na podstawie uzgodnień i porozumień z Policją. Drugim postulowanym rozwiązaniem jest uchwalenie odrębnej ustawy obowiązującej wszystkie podmioty zajmujące się poszukiwaniami, z aktami wykonawczymi regulującymi szczegółowo kwestie techniczne i organizacyjne. Dynamika procesów związanych z bezpieczeństwem wymaga od podmiotów tworzących prawo ciągłego monitorowania i dostosowywania rozwiązań prawnych do zmieniającej się rzeczywistości. Pogodzenie zapewnienia poczucia bezpieczeństwa jednostki z ekonomiką działań służb wymaga precyzyjnych rozwiązań prawnych i proceduralnych oraz działań uświadamiających i profilaktycznych. Problematyka zaginięcia osób wymaga szerszego spojrzenia na funkcjonowanie państwa w aspekcie zapewnienia bezpieczeństwa i zrozumienia wzajemnego oddziaływania prawa i bezpieczeństwa.

- ¹ E. Gruza, *Zaginieni czy zagubieni – kilka uwag o prawnych aspektach poszukiwań osób zaginionych w Polsce*, w: *Nowa kodyfikacja prawa karnego*, red. T. Kalisz, M. Trzcziński, t. LVI, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2020, s. 74.
- ² P. Wojnicz, *Zmiana regulacji prawnych dotyczących poszukiwań osób zaginionych*, „Zeszyty Naukowe Gdańskiej Szkoły Wyższej” 2018, nr 3(20), s.175.
- ³ E. Gruza, *Zaginieni czy zagubieni – kilka uwag o prawnych aspektach poszukiwań osób zaginionych w Polsce*, s. 75.
- ⁴ R. Tokarczyk, *Filozofia prawa w perspektywie natury*, Białystok 1996, s. 116–117.
- ⁵ M. Bednarski, *Legislacja a bezpieczeństwo*, „Przedsiębiorstwo Przyszłości” 2022, nr 4(53), s. 59.
- ⁶ M. Bednarski, *Bezpieczeństwo w aspekcie prawnym*, w: *Prawo a bezpieczeństwo*, t. 1, Warszawa 2021, s. 113.
- ⁷ G.L. Seidler, *Idea ładu w systemie wartości*, „Państwo i Prawo” 1975, nr 7.
- ⁸ M. Bednarski, *Bezpieczeństwo w aspekcie prawnym*, s. 117.
- ⁹ K. Wojtaszczyk, *Istota i dylematy bezpieczeństwa wewnętrznego*, „Przeгляд Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2009, nr 1.
- ¹⁰ Tamże.
- ¹¹ M. Bednarski, *Bezpieczeństwo w aspekcie prawnym*, s. 130.
- ¹² Dz. Urz. KGP z 2018 r. poz. 77, z późn. zm.
- ¹³ Dz. Urz. KGP z 2012 r. poz. 29, z późn. zm.
- ¹⁴ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2023 r. poz. 171, z późn. zm.).
- ¹⁵ M. Bednarski, *Kryzys zawodu policjanta – aspekty kryminologiczne*, Warszawa 2011, s. 18.
- ¹⁶ P. Wojnicz, *Zmiana regulacji prawnych dotyczących poszukiwań osób zaginionych*, s. 182.
- ¹⁷ M. Bednarski, *Legislacja a bezpieczeństwo*, s. 63.
- ¹⁸ Zarządzenie nr 48 KGP, § 8.
- ¹⁹ Zarządzenie nr 48 KGP, § 9 ust. 9 i 10.
- ²⁰ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. z 2022 r. poz. 1360, z późn. zm.), art. 25.
- ²¹ Zarządzenie nr 48 KGP, § 2 ust. 1 pkt 10.
- ²² Tamże, § 9.
- ²³ Tamże, § 3 ust. 4.
- ²⁴ Tamże, § 10 i 11.
- ²⁵ Tamże, § 4.
- ²⁶ Tamże, § 20 ust. 1.
- ²⁷ Tamże, § 20 ust. 2.
- ²⁸ Tamże, § 24 ust. 1.
- ²⁹ Tamże, § 29.

³⁰ Tamże, § 33 ust. 2.

³¹ Obecnie obowiązuje ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz. U. poz.1700).

³² Zarządzenie nr 48 KGP, § 31.

³³ E. Gruza, *Zaginieni czy zagubieni – kilka uwag o prawnych aspektach poszukiwań osób zaginionych*, s. 86.

Bibliografia

Literatura

- Bednarski M., *Bezpieczeństwo w aspekcie prawnym*, Warszawa 2021.
- Bednarski M., *Legislacja a bezpieczeństwo*, Warszawa 2022.
- Bednarski M., *Kryzys zawodu policjanta – aspekty kryminologiczne*, Warszawa 2011.
- Gruza E., Sołtyszewski I., *Poszukiwania osób zaginionych*, Warszawa 2022.
- Gruza E., *Zaginieni czy zagubieni – kilka uwag o prawnych aspektach poszukiwań osób zaginionych w Polsce*, Wrocław 2020.
- Seidler G.L., *Idea ładu w systemie wartości*, Warszawa 1975.
- Stojer-Polańska J., *Przypadki kryminalne*, Poznań 2016.
- Tokarczyk R., *Filozofia prawa w perspektywie natury*, Białystok 1996.
- Wojnicz P., *Zmiana regulacji prawnych dotyczących poszukiwań osób zaginionych*, Gdańsk 2018.
- Wojnicz P., *Zaginienia osób. Studium prawne, kryminologiczne i kryminologiczne*, Olsztyn 2021.
- Wojtaszczyk K., *Istota i dylematy bezpieczeństwa wewnętrznego*, Warszawa 2009.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. z 2022 r. poz. 1360, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2023 r. poz. 171, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz. U. poz.1700).
- Zarządzenie nr 48 Komendanta Głównego Policji z dnia 28 czerwca 2018 r. w sprawie prowadzenia przez Policję poszukiwania osoby zaginionej oraz postępowania w przypadku ujawnienia osoby o nieustalonej tożsamości lub znalezienia nieznanymi zwłok oraz szczątków ludzkich (Dz. Urz. KGP z 2018 r. poz. 77, z późn. zm.).

Słowa kluczowe: Policja, bezpieczeństwo, prawo, legislacja, zaginiony, poszukiwany

Key words: the Police, security, law, legislation, missing person, sought person

Summary

Conditions and legal regulations of searching for missing persons. Introduction

A proper, compatible legislative process is a guarantee of stable law and ensures the proper functioning of the state as an organization that provides security in the broadest sense. The above article aims to explain that the effective search for missing persons is determined by using the right procedures arising from legal regulations, including activities of the services obliged by the scope of their duties to search for missing people. The result of proper correlation between legislation, law and security is to ensure the sense of safety of an individual, also in terms of the effectively implemented process of searching for missing persons.

Źródło: Katarzyna Olbryś